

Žiemos karas Tibete

Nuolatos vis bandoma aprašyti savo gyvenimą. Toks sumanymas man atrodo neįmanomas, nors ir suprantamas. Juo labiau sensti, tuo didesnis ima noras susumuoti rezultatus. Artinasi mirtis, gyvenimas sprūsta iš po kojų. Jam garuojant, gyvenimui norisi suteikti pavidalą, o jį suteikiant, gyvenimas klastojamas. Šitaip ir atsiranda suklastotos suvestinės, vadinamieji gyvenimo aprašymai; kartais jie virsta didžia kūryba, – tą įrodo ir pasaulinė literatūra, – bet, deja, dažniau grašiu nei brangia moneta. Kai dėl mano paties gyvenimo, tai manau, kad smulkiau aprašinėti jo neverta ir dar dėl vienos priežasties. Palyginti su milijonais milijonų likimų tų, kurie gyveno, gyvena dabar ir gyvens, kai manęs nebebus, manasis gyvenimas rodosi man toks privilegijuotas, kad gėda nušviesti net kūrybinę jo pusę. Jei, nepaisydamas to, rašau apie save, rašau ne savo gyvenimo, bet savo medžiagų istoriją – kadangi esu rašytojas, mano medžiagose atsiskleidžia manasis mąstymas, nors, suprantama, aš mažiau ne tik apie jas. Tačiau medžiagos yra mano mąstymo rezultatai, veidrodžiai, kuriuose, nelygu kaip kuris jų nušlifotas, atsispindi mano mąstymas, taigi drauge ir gyvenimas. Bet šitam medžiagynui priklauso ne vien tai, ką esu parašęs, bet ir tai, ko esu nebaigęs arba suvis neparąšęs. Apmesdamas pirmučiausia pastarąsias, aš tarsi praeitin vedantį pėdsaką apčiuopiu savo mąstymo eigą ir seku juo, o savo gyvenimo vengiu. Tačiau juo remiantis už mano parašytų dalykų išskyla neparąšyti. Ilgainiui pasidareč labiau ar mažiau migloti, jie ilsisi mano atmintyje tarsi nugrimzdę daiktai.

Dažnai čia nujaučiamos vien nuolaužos, vargiai kada visuma, juolab kad dažnai jie keroja toliau, skundžiasi kaip neišnaudotos arba prarastos galimybės. Suprantama, mano gyvenimo rezultatai yra tai, kas parašyta. Bet gyvenimas juk nėra vien veikla, pirmiausia būna išgyvenimas ir, beje, kaip veikla suteikia prielaidą įspūdžiui, taip neveikla, sapnai ir svajos, sukelia išgyvenimą, galop patį gyvenimą. Tas, kas rašo, tas ir veikia: tiesiogiai ar netiesiogiai transponuoja savo patirtį ir gyvenimą, atsižvelgdamas į rašyti verčiančias paskatas, neretai gudraudamas, paisydamas savo ypatybių; netiesiogiai tą patį galėčiau pasakyti ir apie save. Kaip rašytojas, aš nepriklausau nei ekshibicionistams, kurie performuoja, perkuria, perdėloja savo gyvenimą, nei tiems, kurių dvasingai putojančiuose kubiluose mes netikėtai nuskęstame. Priskirčiau save prie minties šaltkalvių bei konstruktorių, kurie vargsta su savo idėjomis, kurių idėjos nuolat kertasi ne tik su jų metmenimis, bet ir tų idėjų išpažinimais, prie tų rašytojų, kurie negimsta su kalba, veikia prie tų, kurie plūkiiasi su kalba, kol ją nugali. Ir ne todėl, kad jų kalba neprilygtų jų medžiagai: priešingai, jų medžiaga dar nepriaugusi iki kalbos, egzistuoja atskirai nuo rašančiųjų, tai tik kalbos prologai, iki galo neapmąstyti, tebetūnantys vaizduotėje, vizijose. Ne mano mintys žadina mano vaizdinius, o mano vaizdiniai žadina mano mintis. Tad mano rašytojystė čia niekuo dėta, net jeigu aš ir nerašau nieko, kas visai nesusiję su mano išgyvenimais, o ir su iš dalies nutolusiais, iš dalies seniai patirtais įspūdžiais, jausmais ir mintimis. Užtat tie neparąšyti arba neišbaigti tekstai įsiterpia į mano pasaulį, kokį aš jį patyriau, tarsi būtų parašyti, perkošti, pertvarkyti, performuoti, nors kaskart vis kitaip atrodantys, bet galop vis dėlto užbaigti, su nugludinta kalba, taigi sutaikyti su ja ir priartinti prie jos. Štai kodėl man tokios svarbios neparąšytos ir neišbaigtos medžiagos. Arba jos dar yra neparąšytos,

nepritaikytos kalbai, o ir kalba nepritaikyta joms, arba jos vis dar tebėra bandymas, o ne galutinis rezultatas, kuris visuomet gali būti tik abejotinas: pabaiga visuomet yra gaivališka, sprūstanti iš rankų, galop – praradimas, užmarštis, nuvilianti kaip kiekviena užmarštis. Užtat tai, kas neparašyta ir nebaigta, priklauso man. Apie tai tik galvota, tai tik vaizduotė arba kažkas pradėta, paskui nustumta šalin, tačiau tai tebėra galimybė, todėl ir kankinanti. Imdamasis rekonstruoti ar bent apmesti šias vaizduotės skiautes bei įspūdžius, o ir jiems išseikvotą laiką, aš bandau juos pamiršti, išsivaduoti nuo jų, nusimesti jų balastą, kuris, metams slenkant, darosi vis didesnis.

Pirmučiausia įspūdžiai: tas kaimas plokščiakalnyje išaugo ten, kur kertasi keliai iš Berno į Liucerną ir iš Burgdorfo į Tuną, galingos Balenbiulio kalvos papėdėje, ne per toliausiai nuo Galgenhubelio, kur kitados iš Šlosvilo apygardos teismo bausti buvo gabenami žmogžudžiai ir eretikai. Per plokščiakalnį srūva upelis, tad smulkiesiems ūkininkams bei sodiečiams čia buvo reikalingas centras, paskui juos čionai nusileido ir apylinkių aristokratai, vienas iš paskutiniųjų tokių prisisiurbęs sušalo prie savo pilaitės slenkščio. Vėliau jų rezidencijos tapo senelių globos arba poilsio namais. Iš pradžių toje kryžkelėje veikiausiai stovėjo tik užeiga, vėliau – pajstrižai priešais ją atsirado kalvė, paskui laukuose šalia šios koordinacinės kryžkelės išdygo krautuvės ir netgi teatro salė; pastaroji ne tokia jau bereikšmė, juk kaimas pasauliui pagimdė Schmalzą, jodlerių karalių ir netgi dramaturgą, mokytoją Gribi, kurio pjeses vaidino visos Ementalio mėgėjiško teatro trupės, pirmučiausiai *Bliumlisalpa*, „penkių veiksmų saktmė Berno dialektu“, tarsi per miglą ir aš ją pamenu: vos pakilus uždangai, scena imdavo dundėti – turtingą slėnį iš kalnų užgriūdavo uolienų ir ledo lavina. Palei Tuno kelią

rikiavosi spaustuvininkas, tekstilės pirklys, kepėjas ir mokykla, pastaroji, tiesa, atsidūrė visai šalia kito kaimo, jo vaikėzai prilupdavo mus, skubančius į pamokas, vengdavome ir to kaimo šunų, tuo tarpu taupomoji kasa, klebonija, bažnyčia ir kapinės įsikūrė aukštumėlėje tarp Tuno ir Berno kelių. Bet tiktai didelė pieninė, tuomet dar *AG Stalden*, pastatyta greta staigiai aukštytyn kylančios Burgdorfštrasės, paverė kaimą krašto centru: čionai plaukė visų apylinkių pienas – mažažemiai gabeno jį didelių šunų traukiamais vežimėliais, stambieji ūkininkai – arkliais, o iš atokiausių užkampių jį gabendavo sunkvežimiai, kurių jau vėliau, kaiėjome į aukštesniąją Groshechšteteną mokyklą, būreliais lūkuriuodavome pakelėje. Kai sunkvežimiai apsisukę vėl išriedėdavo iš pienuos, mes įsikibdavome į juos važiuodami dviračiais, kad nereiktų minti stačia gatve aukštytyn, drebedami iš baimės, bet ne prieš policiją, – storulio kaimo policininko nebijojo niekas, – o prieš prancūzų kalbos ir dailės mokytoją, kurį vadinome Bageliu arba Hegu ir prieš kurio pamokas virpėdavome, nes jis buvo baisus mušeika, priekabautojas ir taisytojas už čiuprynų. Tai jis vertė mus purtyti vienas kitam rankas: „Garbė Viešpačiui, apsišvietęs europietis!“; sukibę vienas už kito prie važiuojančio sunkvežimio, kurio kėbule šokinėjo jau tušti bidonai, tą mokytoją mes įsivaizduodavome kaip milžinišką kalną, kurį su groteskiškais vietovardžiais ir tokiais pat kliūčių ruožais mums teks įveikti. Bet mano atmintyje už pienuos su jos aukštu kaminu, kuris buvo reikšmingesnis kaimo simbolis, ir už bažnyčios bokštą svarbesnė yra geležinkelio stotis. Stotis turėjo teisę vadintis tikra geležinkelio stotimi, o ne pusstote, kaip, tiesą sakant, turėjo vadintis aplinkinių kaimų stotelės – mūsų stotis buvo mazginė, ir mes tuo didžiavomės: vos keli traukiniai drįsdavo čia nestabtelėti, prašvilpdavo į tolimąją Liucerną ar į artimesnį Berną. Sėdėdamas prie stoties ant suolo, žvelgda-

vau į juos sumišai – su ilgesiu ir pasibjaurėjimu, priešais ir iš paskos; tarsi prieštvaininės pabaisos pūškuodavo garvežiai, už vagonų langų šmėsčiodavo keleiviai net nepastebėdami pravažiuotos stoties. Atmintyje slystu dar giliau – viršum Burgdorfštrasės pakibusį pėsčiųjų perėja, nuo kurios laiptais nusileisdavai tiesiai į stotį. Man ji vaidenasi tarsi tamsus urvas, į kurį aš, iš namų gatvėn išsprukęs trimetis bamblys, netikėtai pakliuvau; urvo gale švietė saulė, o sunkvežimiai ir vežimai metė tamsius šešėlius. Jau nebesuprasi, kur buvau susirengęs, nes, perėjęs geležinkelio tiltą, galėjai patekti ne tik į pieninę ir stotį, staigiam Balenbiulio šlaite gyveno geresnieji kaimo žmonės, kad ir mano deivė, kaimo gydytojo žmona, kuriai man vėliau tekdavo rodyti savo visuomet nepatenkinamus pažymius, bažnytinės bendruomenės pirminkas, pieninės įgaliotiniai, o vėliau ir senatvę čia ramiai leidęs anas jodlerių karalius, atsikraustęs čionai dėl šlaite ilgiausiai užtrunkančios saulės, dar dantistas bei dantų technikas. Šiedu įkūrė stomatologijos gydyklą, kuri, išgarsinusi mūsų kaimą, ir šiandien tebekankina didžiąją dalį krašto. Abu turėjo automobilius ir jau vien dėl to buvo privilegijuoti, o vakarais nė neskaičiuodami drauge žerdavosi už dantų lupimą, plombavimą ir žandikaulių remontą gautus pinigus. Technikas buvo mažas ir storas, rūpindamasis žmonių sveikata, jis sugalvojo kepti tokią duoną, kad jos atsikandus, nugara pagaugais nueidavo. O dantų gydytojas, augalotas vyras, regis, kilęs iš Velšo, atrodo, noienburgietis, buvo laikomas turtingiausiu žmogumi visoje apygardoje, vėliau šis teiginys pasirodė esąs klaidingas. Tačiau, be abejonės, jis buvo pats pamaldžiausias, apie išganyką galėjo kalbėti net grėždamas dantį. Tikėjimo karštumu jam prilygo nebent viena nenusakomo amžiaus, amžinai juodai vilkinti ponija. Pasak jos pačios, pas ją, pranašaudami greitą kurio nors mūsų kaimo gyventojų mirtį, nusileisdavę angelai, tokią žinią mano

tėvui ji patikėdavo tik po žmogaus laidotuvių. Bibliją ji skaitydavo net melždama, o man per lygumą, plytinčią tarp kaimo ir Cecivilio, į jos trobelę po vakarienės tekdavo lydėti smulkius prekijus ir vagantus, ten jie gaudavo nakvynę. Mano tėvai buvo svetingi žmonės, jie nieko nevarydavo lauk, o už stalo sodindavo visus išalkusius, kad ir kasmet kaiman užsukančių cirkininkų vaikus, kartą pasitaikė net negras. Jis buvo visai juodas ir vadinosi Modidihnas. Už šeimos stalo jis sėdėjo šalia tėvo ir valgė ryžius su pomidorų padažu. Jis buvo atsivertęs, bet Modidihno aš visgi bijojau. Kaime tuomet apskritai būta daug atsivertimų. Misijos įsikurdavo palapinėse, atžygiuodavo Gelbėjimo armijos gretos, pamokslaudavo evangelistai, bet užvis labiausiai mes išgarsėjome aukštai virš kaimo feodalų laikų mediniame kalnų namelyje įsikūrusiais mahometonais: jų misija išleido pasaulio žemėlapi, jame Europoje buvo pažymėta vienintelė vieta – mūsų kaimas, misionierių taip sureikšmintas, kad akimirka kildavo beprotiška mintis – pasijusdavai ne Ementalio užkampyje, o pasaulio centre. Kai dėl užkampio, tai nė kiek neperdedu. Kaimas atrodė bjauriai – smulkiaburžuazinio stiliaus pastatų sangrūda, šalies viduje, tiesa, tai visur rasi, užtat kokie gražūs buvo didžiasotgiai aplinkiniai kaimai su rūpestingai sukrautomis mėšlo krūvomis, apsupti tamsių, slaptingų eglynų, o kokios kupina smagių nuotykių buvo dobiliukais pasišiaušusi lygumos pieva, gelsvuojuojantys bulvių laukai, po kuriuos lakstydavome, rausdamiesi ten savo lizdus, palaukėse spoksant ir plūstantis kaimiečiams. Dar slaptingesni atrodėdavo tamsūs koridoriai šiene, kurį ūkininkai sukraudavo grendymuose: išstis valandas šliaužiodavome po šiltą, sklindiną dulkių tamsą ir pro pasidarytas angas žvalgydavomės žemyn į tvartą, kur ilgomis eilėmis stovėdavo karvės. Bet pati kraupiausia vieta man buvo viršutinė belangė palėpė tėvų namuose. Ji buvo prikimšta senų laikraščių ir knygų,